
DE WERKELOOZE

DOOR

J. K. VAN EERBEEK

De huizen van de Lijnakkers, het blok arbeiderswoningen aan den rand van het stadje, zijn klein; en de menschen in die huizen leven er dicht op elkaar gedrongen. Des morgens, als ze met verwarde haren en het slaapzweet op het gezicht de trap afkomen, de een na den ander, loopen ze elkaar in den weg. De een wast zich aan den gootsteen, en de ander slurpt een kop thee. Pas wanneer de vader en de zoon en de zwager naar het werk zijn, komt er rust, en orde in de kamers.

Een oogenblik maar. Want even later komen de kinderen beneden. Dezelfde warwinkel. Een jongen in een hansop, die loshangt, een meisje, het haar in pieken om het hoofd. „Moeder, m'n kousen.” „Moeder, m'n broek.”

De oudste, een stuk brood op de vuist, loopt de deur uit. De twee anderen volgen hem gauw. De moeder helpt nu hier, dan daar. Ze wast drinkgerei af, smeert brood, wast weer af. Als allen weg zijn naar de school en de fabriek, blijft ze zitten bij theelichtje, zit dwaas de stilte aan te kijken. De geluiden van zoeven klinken nog na in de oorvliezen; een fijn zingen geeft dat.

Ten slotte gaat ze Siebrandus wekken. Ze staat onder aan de trap.

„Kom je, Siebrand?” Verlegen, bang voor het een of ander, dat ze dreigen voelt, vraagt ze het. Waar ze bang voor is, weet ze niet. Maar er is het een of ander in het lange slapen van den jongen man, dat haar niet bevalt. Het is niet natuurlijk, dat niets doen, dat slapen. Een mensch, die z'n brood verdient, die werkt, dat is een mensch, waar men over praten kan. Maar over den jongen zwijgt ze het liefst. Hij is werkeloos; al jaren, en de kans wordt steeds kleiner, dat hij „er ooit weer tusschen komt”. Er gaapt een afgrond achter hem.

Een verstoord „Ja!” antwoordt haar. Maar hij komt niet.

Nu roept Marie hem, zijn zuster, die met haar man bij hen inwoont. Woedend valt ze tegen hem uit. „Wat denk je, dat je hier met je luie lichaam maar in bed kan blijven liggen, zolang als 't je bevalt? Schaam je.”

Een vloed van verwijten is het antwoord. Hij zou bij dit en dat laten zien, dat ze hem niet aan de lijn had. Zij wist niet, hoe ellendig hij zich voelde.

Maar zij gooit raam en deur open; de kou slaat naar binnen.

Hoog trekt hij het dek onder zijn kin op; strijkt met z'n heerachtig-verzorgde vingers het witte laken aan den rand glad, schikt den doek, dien hij zich op het hoofd had gelegd, recht, en gaat liggen als een pop; de armen recht naast z'n rechte lichaam.

Om tien uur staat hij toch op. Oneindig lang heeft hij werk met z'n tanden, zijn handen, zijn haar. Woedend maakt dat Marie; moeder, stil, op een stoel bij het aanrecht, schilt de aardappelen voor den middag; zij, devote vrouw, zoekt in het gebed en in het werk verweer tegen de onrust, die al die apartigheid in het doen van den jongen haar brengt. Berusting en deemoed zegenen haar wezen. . . .

Eindelijk zit hij dan in de kamer, en gebruikt z'n ontbijt. Hij heeft een handdoek voor zich alleen; die komt op den hoek van de tafel te liggen. Alles moet even angstig-precies in orde zijn bij hem. Hij is niet gesteld op allerlei lekkernijen bij z'n maaltijd. Heden neen; hij weet, dat hij zelf niets verdient, en dat hij dus nergens recht op heeft. Maar de koppige nadruk, waarmee hij aan zoo'n idee vasthoudt, maakt, dat een mensch zich onbehaaglijk gaat voelen, die hem daar zoo over hoort praten.

Het is een marteling, met hem samen te zijn.

Z'n moeder had liever, dat hij niet zoo nauwgezet was in die dingen. In die koppigheid van hem zit iets ziekelijks, dat haar bang maakt.

Zijn kuif is hoog opgekamd; het rosse haar is goudig schuim, nu het licht van het raam er achter is. Hij heeft het wollen vest aan, waar hij eens een heel weekloon voor betaald heeft. En de pijpen van z'n broek heeft hij hoog opgetrokken, om de plooiën, die hij er elke week zelf instrijkt, goed te houden.

Telkens, wanneer hij het een of ander hebben wil, loopt hij naar het keukentje.

Het is zoo stil in het kamertje. Het is of er nog iets van de geluiden, die er dien morgen getierd hebben, is blijven hangen; het lijkt, of deze herinnering de stilte nog stiller maakt. Zoo zacht, zoo lief is het stille morgenlicht achter het raam. Een kreetje van een kind, ver weg. Een melkwagen, die zoetjes over de straat dokkert.

Soms heeft hij zin om te praten. Dan houdt hij het hoofd schuin omlaag en praat met hooge kiffstem. Het is of hij zich steeds tegen iemand te weer stelt. Wat hij zegt, is wel waar, maar het lukt hem niet meer, de aandacht van een ander vast te houden. De kring, die hij waarneemt, wordt al enger. Achter alles wat hij zegt komt de domme, niet meer te beheerschen drang uit, een verklaring te zoeken voor zijn leven; voor zijn mislukken, voor den mensch.

„Is de nieuwe brug al klaar bij 't verlaat?”

„Nog niet. Maar het is er aan toe. Je moet er eens gaan kijken.”

„Och nee, ik ga er niet naar toe, voor het karwei heelemaal voor elkaar is. Dan heb je er meer aan, dan dat je er telkens naar toe draaft, nu het ding nog maar half klaar is. Nu kijk je toch maar tegen steigerwerk op. Ik ken dat wel. Ik heb van m'n leven al zoo vaak aan dat soort dingen meegeholpen.”

„Je hebt toch nog nooit aan een brug gewerkt.”

„Och, aan een brug nu net niet, maar toch wel aan huizen en zoo....”

Hij praat alsof hij zinnen en zinswendingen uit een of andere verhandeling repeteert.

„Ze kunnen wel wat, die ingenieurs. Dat is allemaal wel zóó precies berekend.... zooveel speling tusschen iedere staaf.... De boog krijgt een spanning van over de honderd meter.... Dat kunnen ze allemaal uitrekenen op een ons, hoeveel druk zoo'n brugdek hebben kan....”

„Zoo zoo.”

Zijn fantasie gaat ineens hooger vlucht nemen.

„Maar op den duur gaat de mensch denken, dat ie alles kan. Zepelins, radio, duikbooten. Jawel. Er komt een keer een end

aan. . . . Er kan niet zooveel aan mankeeren, of de boel loopt verkeerd. . . .”

Danken of bidden doet hij niet meer. Naar de kerk gaan evenmin. Dominee Jacobs, en andere dominees trouwens ook, staan elken Zondag mooi te praten op den preekstoel, maar de werkelijkheid leert je wel anders. Het zijn maar gewone broodvechters, de dominees, de pastoors net zoo goed; je hoeft er geen uitzondering op te maken, de eene godsdienst is niet beter dan de andere.

Hij begint ook grootsch te worden. Hij gaat voor den spiegel staan, strikt zich zijn das onder den omgeslagen boord van zijn trui; heimelijk heeft hij er schik in, dat zijn trui zooveel lijkt op die, welke artiesten ook dragen. Maar dat bekent hij niet. Hij weet 't zelf niet; schimpt op de kunstkereltjes, die van mooi-praterij leven.

En hoe lang hij zijn haar niet borstelt. . . . Een kwartier lang. Z'n gezicht staat in een krampachtige grijns, zoolang hij den kam door zijn stugge haar trekt. En links en rechts moet het haar glad liggen. . . . Daar mag niets aan mankeeren.

Marie komt voorbij. . . . haar kindje op den arm. Siebrand smeert een of ander middeltje op het haar. Ze snuift even. . . . lekker rotluchtje. . . . Een blik van moeder kalmeert haar.

Op een Zaterdagavond komt zijn vader thuis met het bericht, dat hij een baas voor hem heeft. Het is de vijfde keer, dat hij hem aan een betrekking helpt. En iederen keer is zijn verlangen, weer te gaan werken, kleiner. Hij zoekt nog wel zijn gereedschap bij elkaar; zijn zaag, zijn schaaf, die hij niet dadelijk vindt, en waar hij woorden over krijgt met zijn vader. Hij fluit, terwijl hij het doet. Maar hij verlangt alleen naar de verandering, die nu in zijn leven komt; niet naar het werk zelf.

Als hij zijn schaaf niet gauw genoeg vindt, slaat zijn stemming om. Hij loopt van de schuur naar de keuken, kijkt in kasten en kisten en gooit wild de deuren achter zich dicht. „Is er een, die de schaaf van me gezien heeft?” vraagt hij, wel wetend, dat zijn vader die gebruikt zal hebben. Een wilde drift vlamt er achter die vraag.

Hij loopt haastig door de kamer, roffelt de treden van de trap

Zevende Kerstboek 5

langs, naar boven. De deuren slaan dicht achter hem....

Zijn moeder vindt eindelijk de schaaf onder de bank, waar hij gisteren aan werkte. — Maar de wrok tegen zijn vader blijft.

Des avonds, als hij te bed ligt, houdt het verlangen hem wakker. Hij zal weer andere menschen ontmoeten, in nieuwe omstandigheden leven. Hij vergeet, hoe vaak hij zich aan dezen gestooten heeft; mist het vermogen zich te realiseeren, dat hij zich ook aan dezen wonden zal. Hij is zijn vak ook niet meester; heeft moeite met zijn werk; hij zal ook nu weer struikelen en vallen, maar hij is de laatste op de wereld, die zich hierover verontrusten zal.

En als hij in het vreemde dorp is, in de werkplaats staat, met de andere knechts, maakt hij het den eersten dag goed, en den tweeden krijgt hij woorden met den meesterknecht. De stemming der anderen slaat om, ze keert zich tegen. Veertien dagen lang houdt hij het daar uit. Dan komt hij weer thuis; hij is het ontwend met menschen om te gaan, met anderen samen te werken.

En het besef dringt tot hem door, dat hij naar ander werk moet uitzien. Dat is eigenlijk een wonder. Want hij liet zich altijd voorstaan op zijn bekwaamheid. Hoe minder hij kon, hoe meer hij zichzelf ophemelde.

En nu is hij opeens tot de overtuiging gekomen, dat het met zijn timmeren toch nooit wat wordt. Een boer, zegt hij, heeft eigenlijk een mooi vak; het mooiste vak, dat er bestaat. Hij heeft met geen mensch wat te maken. Als hij zin heeft om te spitten, dan spit hij, en wil hij thuis blijven om den regen, dan blijft hij thuis.

En hij loopt nu op de dagen, die hem nu de een na den ander hun uren komen brengen, die hij met beuzelarij vult, naar den landweg, waar de hoeven der keuterboeren staan, die hij bespiedt in hun werk. Hij heeft er plezier in, daar als zoo'n soort opzichter bij die akkers langs te loopen, en den stand van het gewas na te gaan. Hij praat er bij in zichzelf; deze boer werkt practisch; dat bevalt hem; en de ander heeft te veel kweek in z'n aardappels, heeft z'n andijvie te dicht staan. Hij weet z'n weetje. En hij ziet ook, dat er boeren zijn, die heel wat geld onnut verdoen op hun land. Hij praat er over met deze en gene, hoort de stratenaars uit, rimpelt zijn voorhoofd, zet

een ernstig gezicht, en vindt nu en dan werkelijk een praatgraag, die hem serieus neemt, en zoo vriendelijk is, niet op te merken, dat al zijn kennis loos is, ballast. Hij informeert naar den prijs van het land, en tracht er achter te komen, wat de boer voor zijn producten maakt. . . .

Maar ook in die richting bereikt hij niets. Hij solt met zijn plannen als een kind met haar poppen; tot hij ze vergeet.

Dan wordt hij lastig.

Bijna elke dag brengt twist en wrijving; nu eens met Grit, zijn zwager, dan met den ouden Raadsheer. Allerlei waandenkbeelden zetten zich vast in zijn hoofd. Hij denkt, dat hij een ondergeschoven kind is.

En op een Zaterdagavond komt het tot een uitbarsting. Zelfs de moeder met haar sterke geest, haar geloof, kan die niet meer verhinderen.

Siebrandus zit aan de tafel. De oude Raadsheer zit in zijn hoek; de moeder, met Marie, bij den muur.

Breed zit de groote gestalte van den zoon daar over de tafelrand; het hoofd steunt op de handen. Hij voelt den wrevel van de anderen; hun aggressie schampt af tegen zijn grooten rug, zijn rooden hals. Ze krijgen me hier niet vandaan, ze krijgen me hier niet vandaan.

Zijn vader heeft hinder van zijn ellebogen; hij kan zijn krant niet heelemaal uitslaan.

De schoonzoon komt binnen. Hij hangt zijn jas aan de deur, ziet zijn zwager daar aan de tafel zitten. . . . Dan keert hij zich om, gaat bij den muur, zoo ver mogelijk van hem af zitten. . . .

Gedwongen is elke beweging; wanneer iemand opkijkt, ontmoet hij den schichtigen blik van den ander.

Marie praat. Hebben ze van hiernaast de melk al gehaald? Maar de spanning mindert niet. Zoo ijl, en weifelachtig, klinkt haar stem.

En opeens komt het tot een uitbarsting. De oude Raadsheer, die geen ruimte heeft om zijn krant open te vouwen, raakt den elleboog van Siebrandus.

Hij springt op. „Kijk uit, wat je doet!” roept hij, met een stem, die overslaat.

Ze staan tegenover elkaar. De vijandschap jegens den mededinger, die den mensch is ingeboren, zoowel den vader en den zoon als den vreemde, was in hen losgebroken, dreef hen tegen elkaar in, als twee vechtende dieren. Schouder tegen schouder stonden ze.

De oude Raadsheer is kleiner dan zijn zoon, maar steviger gebouwd. De aders zijn tot barstens toe gezwollen op den dikken hals, die puilt uit den kraag van het geruite overhemd. Zijn blik boort zich in dien van den zoon, maar zóó vervuld van een krankzinnigen haat is die, dat hij den zijnen moet afwenden.

„Je moet je handen thuis houden,” schreeuwt Siebrand, zijn vader terugduwend. Hoe deze zich ook verzet, hij wordt nu in den hoek gedrongen.

Maar op dat oogenblik mengt Grit zich in den twist. De haat, die er uit zijn oogen licht, is even sterk als die welke zijn zwager beweegt.

En, de ongelukkige doet het eenige, wat hem openstaat. Hij grijpt naar het mes. In alles is zijn zwager hem de baas geweest. Hij had hem in dit huis van den eenen stoel naar den anderen verdrongen. Hij had, bij elken aanval, dien hij op den werkelooze ondernam, gezorgd, dat hij op den steun van de anderen kon rekenen. Dat was hem niet moeilijk gevallen. Hij werkte; bracht in. De ander teerde op zijn verdiensten. . . .

Vóór de anderen begrijpen, wat er gebeuren gaat, heeft Siebrandus een kast opengerukt, en een mes gegrepen. „Ik steek je hardstikke dood!” roept hij maar al.

Het mes kalmeert hem. Hij ziet den schrik bij de anderen; hij voelt het harde houten heft in zijn handen, hij weet, dat hij ook steken zal, als ze hem te na komen. . . .

Maar Marie is de deur uitgerend. Als ze terugkomt, volgt haar de politie.

En dien avond nog wordt hij ingesloten in het bureau der politie, drie dagen later in het huis van bewaring, beschuldigd van bedreiging.

De cel is een kooitje vol licht en warmte.

Rond is de zolder opgemetseld; het kamertje heeft den vorm van

een spoorwagen. De deur is beslagen met plaatijzer; de koppen der ijzeren bouten zijn er rijen bobbels op.

Als de deur opengaat, zwalpt de broeikaswarmte de gang op.

Kaal zijn de muren; een reglement, een kalender, meer versiering hangt er niet. Een tafeltje leunt tegen den muur, het blad is gekorven, bekrast.

Kloosterlijk stil is het hier. De gedetineerde schurkt zich den rug in zijn kleeren, een heerlijke rilling ijlt zijn rug over. Het is of zijn bloed geregelder in zijn aders klopt. Heel ver weg gebeurt er het een of ander, daar in de stad, dat geluid geeft. . . . Een wagen, die over een straat rijdt; of een vechtpartij. . . . Maar dat raakt hem niets. Vandaag, morgen, wie weet hoe lang nog, is hij hier in deze stilte. Zijn lippen gaan glimlachen; zijn oogen staan goedig. Zijn beenen houdt hij naar de verwarmingsbuizen toe; twee zijn er; ze breken aan den eenen kant het kamertje in, en werken zich door den anderen wand weer er uit. Hij luistert naar het gorgelen en klotsen van het lauwe water in die buizen. . . . het is precies, of het lauwe bad om zijn lijf klotst en dampst. . . .

Wat er thuis gebeurd is, ligt nu zoo ver af. En wat hij zijn heele leven nog meer gedaan heeft, bestaat niet meer voor hem. De runen, die deze daden in zijn herinnering schreven, zijn verbleekt. Zelfs de wereld van zorg, en ergernis, waarin hij thuis leefde, verliest haar contour. Die is niet meer dan een langzaam bewegende zwarte spin in zijn hoofd. Hij kijkt er naar, en weet eigenlijk niet goed meer, wat dat warrige in zijn hoofd beteekent. Hij weet niet goed meer, wat hij daarginds heeft gewild.

Hij legt z'n hoofd voorover; verstopt in het donkere holletje van zijn elleboog; gretig zoekt hij de warmte, die door de grove stof van de mouw heen komt; het is of hij in dat donker wegvlucht. Een kat lijkt hij, die zich oprolt, de pootjes onder het lijf trekt, en den kop in het nest van zijn lichaam verbergt. Och, zijn begrippencomplex is nu zoo klein geworden, dat hij in zijn doen veel op een dier gelijkt.

Bijna moet men aannemen, dat een dier gelukkiger is. Want hij is te ongedurig. Na een poos staat hij op; het bevalt hem niet meer,

daar aan die tafel te zitten. Waarom zou hij niet gaan slapen; daar staat toch immers een bed?

Mag dat? Hij bedenkt zich, krabt zich, een leelijke geste, het hoofd, pakt met vies gezicht een pluisje van zijn jas, om zichzelf diets te maken, dat hij niet omdat hij bang is, aarzelt.

Hij maakt den haak los, en slaat de ijzeren krib neer. Als het niet mag, moeten ze hem maar verbieden.

Met dame-achtig toegeknepen lippen gaat hij zich uitkleeden. Zorgvuldig hangt hij zijn chocoladekleurige, gebreide vest over de stoelleuning. Hij houdt van dat vest, dat hem vijftien gulden gekost heeft. In weerwil van al zijn nederlagen, ziet hij toch nog iets moois in zichzelf; en dat zelfvertrouwen dankt hij aan z'n gezonde lichaam en aan z'n kleeven, die hij beide zoo overdreven nauwkeurig onderhoudt. Hij heeft geen werk, waarmee hij zijn zelfgevoel voedsel kan geven.

Onder het uitkleeden vertragen nu en dan zijn bewegingen. Dan valt hem het een of ander in, dat hij wil overdenken. Of hij ziet het een of ander, dat zijn aandacht trekt. Hij bekijkt het tuimelraam; voor de zijwanden zit gaatjesijzer; het lijkt wel een vischkaar, denkt hij.

Maar als hij in bed ligt, voelt hij toch, dat hij tegen de voorschriften ingaat. Ondergraven is het behagen, waarmee hij van z'n rust geniet. Maar nu er nog geen opzichter in aantocht is, vindt hij het wel prettig zoo. Alles is hem hier vreemd; de muren, de dingen in het kamertje hebben iets vijandigs, het is, of ze hem op de vingers zien. Hij ligt daar in z'n krib als een slecht acteur in een tooneelledikant; zijn bewegingen lijken bestudeerd, al te lang overdacht, verknibbeld.

Een oogenblik vergeet hij z'n zorg, en hij dommelt in. Hij ligt op den rug, maar zijn hoofd ligt opzij — hij is van zijn moed, en zijn wil, ontlaten. Zoo moe als dat hoofd daar ligt! Het is hem nooit gelukt, vat te krijgen aan het leven; hij is nu moe. Wat is er, daar hij naar verlangen zou? Hoe dun is de huid boven de lomp-gebogen schedelbeenderen. Erg groot is dat bottige, roode hoofd; en te dun de sproetige roode hals.

Een stem slaat door de stilte van het gebouw. Geritsel van kleeven.

Een mensch, een man, die met lawaaiïge haast de lange gang aftreedt. Bom, bom, stompen zijn voeten den eindeloozen looper; het geluid groeit — het is of de man dat ook doet; of hij grooter wordt — de gang heelemaal vullen gaat met z'n buik en z'n zwaaiende handen, z'n stem.

De sleutel slaat in het slot; een geluid alsof een geldstuk in een blikken bus rammelt.

De bewaarder schrikt even, als hij ziet, dat de gestrafte zijn krib heeft neergeslagen, en is gaan liggen. Het is nog maar vijf uur. Hij weet niet zeker, of deze half-krankzinnige zal opstaan, als hij het gelast. Het kan hem niet schelen, dat deze in zijn bed is gegaan. Maar ook gekken plegen steeds te probeeren, hoever zij gaan kunnen. Ze zoeken allen naar de zwakke plek in een ander; en wie hun vandaag iets toegeeft, bezorgt zich morgen dubbele moeite. Hij heeft het niet begrepen op dit soort menschen. Zijn neus is spitsers dan zoeven.

„Tot zeven uur is het hier werken.”

De gedetineerde richt zich half op. Zijn stem klinkt schel en monotoon. Hij kijkt den hoek van zijn cel in, als hij praat. Vreemd hard-wit zijn de oogbollen. Een wilde drift loert er achter zijn indolentie. Hij is nogal niet kwaadaardig, denkt de oppasser — dat verwondert hem.

„Maar ik mag toch wel gaan liggen, als ik wil? Ik heb hoofdpijn. Er is niemand, die 't me verbiedt.”

„. . . Van zeven tot halfacht eten. Kijk maar op de dagverdeeling. Van halfacht tot halfnegen rusten. Om halfnegen gereedmaken voor den nacht. Om negen uur taptoe. Er staan strenge straffen op wat je nu doet.”

De cipier kent den schrik, die er in het volk leeft voor het tuchthuis; voor water-en-brood, en cachot. Hij staat wijdbeens op den vloer; hij zet zich den krop weer op. Hij is in nachtdienst geweest; hij heeft nu vanmorgen geslapen, is onprettig wakker geworden, en heeft behoefte zich tegen zichzelf en tegen anderen te weer te stellen.

„Wat voor straf denk je, dat er hier op staat?”

„Dat weet ik niet. Hoe kan ik weten, wat voor straf er op staat?”

Ik ben hier nooit eerder geweest." Deze glimlach weifelt tusschen vrees en hooghartig verweer.

De cipier hobbelt een keer op zijn voeten — van den hiel op de teenen, en terug. Hij is een rechtschapen man; met de tuchtmiddelen van de maatschappij verricht hij wonderen.

„Nu," klinkt het, „daar heeft de directeur wel eens een week water en brood voor gegeven." Hij liegt. Zijn eene oog is dichtgeknepen.

„Maar ze zullen toch een zieke niet het bed verbieden?"

„Ja," doet de bewaarder bedenkelijk, „dat doen we in den regel toch; of je moet doktersadvies hebben."

De klok van de binnenplaats wordt geluid. Na elken tik zingt de slag een oogenblik na. Kinderlijk rein is de stem van de klok op de barsche binnenplaats.

Beiden luisteren.

„Wat beteekent die bel?"

„Reveille."

„De reveille??"

„Ja. Opstaan. Steek nu je beenen het bed uit."

„Maar ik verga van de hoofdpijn."

„Dat had je vanmiddag op het rapport moeten zeggen."

Raadsheer gaat opzitten, slaat het dek terug, en glijdt in zijn pantalon. Hij bukt; trekt met duim en vinger de plooi van zijn broekspijpen naar voren. Hij knipt een keer met de vingers; weet zoo gauw niet, wat hij nu moet aantrekken. Zijn hoofd is er niet meer heelemaal bij, bij wat hij doet.

De cipier strijkt zich over de snor; draait de punten op. Zijn glimlach is leelijk. Het valt hem mee, dat drie-en-twintig niet driftiger is. Hij neemt zich voor, hem kort te houden. Hij is voor het raam gaan staan, de handen op den rug, op de lange lapel van zijn tuniek, die er een lijkt uit de collectie van een tooneelcostumier. Hij lijkt zelf een tooneelfiguur met zijn gemaakt-barsche stem, zijn tintelende, scherpe oogen en zijn snor.

Hij kijkt naar den gestrafte, en verwondert er zich over, dat diens tegenstand niet sterker is.

Alleen weer.

De gevangene loopt op en neer, vlak langs den muur van zijn cel, den nek gedoken, de groote handen op den rug. Hij tipt zich met de tongpunt de lippen aan; scherp kijken zijn oogen, en hij glimlacht wijs — maar hij vindt de reden niet meer, waarom.

Hij praat hardop, gesticuleert.

Hij pakt z'n stoel op — even rammelt de keten — en zet die — ze bonst — op den vloer. Het doet hem genoeg dien stoel daar zoo flinkweg neer te zetten. Nu gaat hij zitten, stut het hoofd met de ellebogen en kijkt tegen den muur op. Maar hij zit niet gemakkelijk. Zwaar wegen hem de leden, en zijn lichaam verlangt terug naar de warmte van het bed. En met ziekelijken ijver gaat hij zijn rust zoeken.

Hij zet een stoel voor de tafel, legt er zijn opgerolde dekens op, en kan zich nu uitstrekken. Hij moet zijn hoofd schuin houden, maar heeft niet meer de wilskracht, naar een andere houding te zoeken.

Uren ligt hij zoo. Vaag, als in een mist, trekken enkele beelden zijn ziel voorbij. Een meisje, dat hij eens zag, glimlacht nog even tegen hem. Een kwaad woord, dat hem eens werd toegevoegd, prikkelt hem niet meer. Zijn geest is verzonken in een sluimering, waaruit niets die meer zal kunnen wekken.

De oppasser komt binnen. „Lig je naar je zin op je canapé?” En werkelijk hij antwoordt nog op de grap.

Telkens verbetert hij wat aan zijn canapé. Hij zet een bankje onder de pooten van zijn stoel, zoodat het bovineind van zijn rustbank schuin komt te staan. Hij gebruikt zijn klompen, en zijn vest ook nog om zijn zetel te volmaken. Hij lacht er soms zelf om, zoo hoog als hij daar op zijn troon te liggen komt. . . .

Zoo gaan de dagen om, en wacht hij op de zitting van de rechtbank.

Het is de morgen van de rechtszitting.

Tien uur.

De moeder staat in het keukentje voor den spiegel, en kapt zich. Het leven heeft haar niet veel moois gelaten. De ronding der wang is weg; het gezicht is smaller dan vijf jaar terug; de rok hangt wijd

om het vormeloze lichaam. Ze trekt den kam door het grijzende haar, dat plat over den schedel ligt en in een paar lange pieken over den rug hangt. . . .

Ze let op elk geluid, dat er te hooren is in het huis. De stilte boven, op de ledige kamer van den zoon, hoort ze ook. Er wordt gebeld; een paar klingels slaat de schel door de stille nis achter de voordeur, in de gang. Is er nu niemand, die gaat opendoen? Ze staat al in de kamerdeur, den kam in de hand. . . . „Hoor je de schel, Marie?”

Haar gedachten zwerven naar elk van haar kinderen. Als ze het eene kind bezorgd heeft; voor dezen een baas heeft, voor die een dienstje, trekt ze haar zorgen terug; die slaan hun wortel uit in een ander kind.

Ze is het brein van het huis. Een glimlach speelt om haar lippen, terwijl ze daar staat en den kam door heur haar trekt. Ze hoort gerucht in de kamer; een stoel wordt verschoven; haar dochter is daar aan het werk; ze stokt even; zint, wat doet Marie daar nu. . . . dan gaat ze met haar werk verder.

Nu is ze klaar. Nu valt het niet meer op, hoe erg ze wel door het leven gehavend is. Zoeven, toen ze daar stond in haar verschoten borstrok, leek ze een havelooze vrouw uit een slop; nu heeft ze het haar opgemaakt, het gezicht gewasschen, en de grauwe blouse aange trokken. Vaag herinnert het vervallen gezicht nog aan haar meisjestijd.

Als ze de gang doorloopt, om naar de kamer te gaan, hangt ze een versleten jongenspet op den kapstok, die daar op den grond lag.

„Grit is klaargekomen bij de Centrale,” zegt Marie. Haar man is naar de fabriek der electriche centrale geweest, om werk te zoeken.

De dochter imiteert haar moeders flinkheid, als ze deze aanziet. Een door voorzichtigheid getemperde zelfvoldoening, trots, in de stem.

De moeder staat bij de theetafel. Ze verschikt de kopjes; nu houdt ze daarmee op, keert zich om.

„Voor hoe lang?” vraagt ze.

„Zes maand.”

Een goedkeurende blik glijdt over Marie's gestalte. Een gunstig

bericht, dat den grauwen dag goed maakt; en de manier, waarop Marie het vertelde, bevalt haar.

„Och,” zint ze, „en als die zes maand om zijn, zal er misschien wat anders openkomen voor hem.”

„Als hij maar eens wat voor vast kon krijgen,” zei Marie nog.

Vrouw Raadsheer is blij met het bericht. Maar de blijdschap is te sterk; haar zenuwen kunnen er niet meer tegen. Ze begint te neuriën, als ze weer in het keukentje staat; dat had ze niet moeten doen. Want opeens komen haar de tranen in de oogen. Haar borst gaat op en neer, alsof ze hard geloopt heeft en ze staart naar een plek op den muur, alsof ze doodmoe is. Ze kan niet meer tegen vreugde. Ze staat daar in het gangsmalle keukentje, en ze huilt.

Op een stoel zit ze, naast het aanrecht. Ze steunt het hoofd met de hand. Zoo zwaar is het geworden, dat hoofd. Aan haar spitse vingers voelt ze de beenderen van den slaap. Al haar zorgen vallen voor een oogenblik van haar af. Een schuw, verschrikt diertje lijkt ze, zooals ze daar zit. Zóó in-droef staan haar oogen. Marie komt binnen. Ze ziet haar zitten. Maar nu voelt ze, dat ze haar verslagenheid moet verbergen. Ze ziet op tegen dezen dag als tegen een berg. Maar het is haar geloof, dat haar kracht geeft. Dat houdt haar overeind.

Nu staat ze daar voor die groote, met ijzeren punten beslagen deur van het gerechtsgebouw, en er komt een kennis voorbij. Ze probeert niet, achter den pilaar weg te schuilen; ze blijft staan, midden op de arduinen grafzerk, die de stoep is. Geen zweem van schaamte. Haar hart jaagt; maar de oogen staan diep; ze houdt haar doel vast. Iets onvrouwelijks geeft haar deze moed. Ze knikt ernstig; haar groet wijst op een of andere manier de wandelaarster haar plaats.

Het duurt lang, voor men opent. Ze kijkt op de punten, de ijzeren prikkels op de deur. Er rumoeren geluiden achter de deur; een hek wordt dichtgeslagen; geluiden van voeten.

Ze keert zich om; haar lip trekt; ze perst nu den mond dicht, kijkt het plantsoen in. De boomen wachten lusteloos op het voorjaar.

Eindelijk doet de portier de zware deur voor haar open. Hij ontvangt haar met barsche portierswelwillendheid. De vrouw kent hem. Ze mocht hem nooit; en hij wist dat. En hij kan er niets tegen doen, er komt leedvermaak in zijn oogen, als hij haar ziet. Hij bedoelt er geen kwaad mee, met dien lach, die er achter het masker van zijn boerenkop monkelt; maar het is nu eenmaal zoo, het doet hem goed, dat hij daar in het volle ornaat van zijn uniform staat, en haar daar binnenlaat, omdat haar zoon is ingesloten, wegens bedreiging. Het doet hem goed, dat hij haar die scheur in haar kleeren kan wijzen.

Een oogenblik wankelt ze, als ze bemerkt, hoe hij haar verschijnen daar tot een nederlaag verklaart. Een oogenblik ziet ze niets dan den portier, die daar hoonend, als een beul voor haar staat, en dien ze te voet vallen moet, weifelen gaat de vastheid van haar blik; en de randen van de oogleden worden rood.

Maar ze vermant zich al weer. Andere beelden verdringen dat van den portier, dat de reuzengroote afmeting verliest, en slinkt. Zoeeven was het, alsof de gang, de deur, trilde; ze zag die als iemand, die door tranen heen kijkt. Een oogenblik was het, alsof ze daar alleen stond voor den beambte, die reuzengroot voor haar stond. Maar — ze staat daar al niet meer. Het gebouw heeft zijn vaste contour terug.

Ze ziet rond. Achter het zware ijzeren hek is de rechtszaal.

„Kan ik naar de rechtszaal gaan?”

Ze staat er al, eigenlijk. De ernst van haar blik wijst den portier zijn plaats.

Ze treft het. De beambte grijnst; hij pruimt zijn glimlach van den eenen kant van zijn breeden mond naar den anderen; hij weet, welk een duizendste tref het is, dat de zitting juist op het punt staat te beginnen; maar hij kan niet anders, dan haar in haar onnoozelheid toelaten.

En dan komt ze daar achter het hekje te staan. Al de nederlagen, die ze anderen toebracht, stuwen haar, en al die, welke ze zelf leed, houden haar klein.

Als een moederdier, dat zijn jong verdedigt, zoo staat ze daar. In een van de kamers in dit huis is haar zoon, haar kind. Voor haar eigen vleesch en bloed is het, dat ze opkomt. Voor zijn ziel is het, dat ze

vecht. Haar mond beweegt, het gebed is van haar lippen niet weg.

De zitting begint.

De beklagde staat daar voor z'n bank. Hij moet gaan zitten. Hij voelt of die bank wel vast staat.

Hij kijkt achter zich. Een rij leege banken; een zaal is het hier als de catechisatiekamer in de kerk bij hen.

Een groote zaal. Een rij leege banken; hier en daar zit, alleenig, een mensch. Rechters achter de tafel; veldwachters, menschen van de krant. En die allen komen daar voor hem, den zieken timmerman. Voor dien is deze zitting ingericht; voor hem de wet gemaakt; zijn de reglementen uitgeplozen; voor hem de heele rechterlijke macht in touw; voor hem, den half-zieke, dat verslagen menschendier.

Er worden hem een paar vragen gedaan, en hij is zooveel mans, dat hij ze kan beantwoorden. Hij wil ook beginnen met z'n verdediging. Hij heeft een heel schrift volgeschreven; en dat wil hij voorlezen. Hij wil op z'n quivive zijn. De stormbal hangt uit. Let op nu. Hij houdt dat idee maar al vast bij zichzelf. Let op. Let op. Hij is er heelemaal door behekt; hij let op niets meer, omdat hij maar al tegen zichzelf zegt: Let op. Let op.

De rechter is ingelicht door den psychiater. Hij zorgt er voor, dat de beklagde niet aan 't woord komt. Ook de getuigen zeggen niet veel. De beklagde is een stakkerd, denkt de rechter. Maar hij kan hem niet z'n gang laten gaan. Daarom slaat hij van zich af; kauwt op de punt van z'n zwarten knevel, bedwingt den beklagde met zijn gevangensbewaardersbarschheid. Er moet meer gebeuren vandaag. Formeele poespas, deze zitting. Zooeen moest zonder al dien rompslomp kunnen worden opgezonden naar een inrichting. Jammer dat dat niet ging. Deze zaak moest 't parket ondershands kunnen afdoen.

Het is gaan sneeuwen. Er is één hoog raam in de zaal; en daar gaan de fijne witte schilfertjes langs naar beneden. Er komt een wit randje voor de ruit langs. Gewone wintersneeuw is het niet, het is al dik Februari.

De advocaat krijgt 't woord. Siebrand Raadsheer staat op. Hij kan z'n woord zelf wel doen. Hij heeft er geen kraai in 'n zwarte jurk bij noodig. . . .

Maar men kalmeert hem. De veldwachter fluistert tegen hem: „Kerel, als je nu verstandig bent, laat je eerst meneer voor je pleiten. Straks kun jij immers nog zeggen, wat je opgeschreven hebt. Jij krijgt je beurt ook nog.”

Goed; hij laat zich bepraten, gaat weer zitten; schrappt achter z'n lippen met z'n tanden over de punt van z'n tong.

De advocaat heeft zich wel ongeveer zoo goed in de zaak ingewerkt, dat hij over zichzelf tevreden kan zijn. Het is waar, niet voor eergisteren heeft hij gelegenheid gehad, den beklaagde op de zoeken in z'n cel, of liever in het spreekkamertje, maar hij heeft toch nog de reis naar B. er voor over gehad, om met de ouders van verdachte te spreken.

Hij heeft niets anders te zeggen, dan dat hij zich aansluit bij het advies van den psychiater. Hij adviseert opzending naar een krankzinnigengesticht van den staat.

Het lukt hem, de voorlezing van zijn pleidooi tien minuten te doen duren. Maar dan heeft hij ook alles van de kwestie gezegd, wat hij maar met mogelijkheid heeft kunnen bedenken.

En nu wordt het vonnis voorgelezen.

Ter beschikkingstelling van de regeering wordt gevraagd....

Een celwagen rolt het plantsoentje binnen. Een groote, logge, groene koets, die laag tusschen de vier wielen hangt. Aan den achterkant, op het poppig kleine balcon, zit de veldwachter, en voor, in zijn verschoten bokjas, het bovenlijf steekt boven het dak van den wagen uit als een schoorsteen boven een huis, de koetsier. De hoeven van het paard kloppen een loozen slag op het wegdek....

Nieuwsgierige kinderen verdringen zich op het bordes....

In de rechtszaal, die nu leeg is, staan een deurwaarder en een zaalwachter gebogen over een bewustelooze vrouw. Haar handen zijn gevouwen nog.